

7

Kokkuvõte

Koolis ei tohiks eeldada, et kõik mõistavad ja aktsepteerivad samu väärtusi. Väärtuste ühine kokkuleppimine on vajalik, aga kuna kool pidevalt muutub, siis ei saa analüüsi eesmärgiks olla väärtuste staatuse fikseerimine või ise endale hinnete panemine.

Analüüsi keskmesse on hea seada küsimused: kuivõrd reflekteerivad oma isiklike väärtusi õpetajad ja juhtkonna liikmed? Kui palju oskavad nad suunata õpilasi märkama ja reflekteerima väärtuste üle? Kus ja millal toimub meie koolis väärtuste sõnastamine või nende edasiandmine käitumise kaudu? Kas meie deklareeritud väärtused ja igapäevane koolielu liiguvad ühes suunas? Kui palju me oleme väärtusarenduseks aega ja energiat kulutanud? Vahest liiga palju ja liiga innukalt, nii et suurem osa inimestest juba sõna „väärtus“ kuuldes kõrvad lukku paneb? Kui suur osa meie väärtusarendusest toimub tavalisele kooliperele märkamatuks? Või teisalt – kas meil on olnud mõni suursündmus, mis on mõne väärtuse või dilemma tõstnud päevakajaliseks, inspireerinud?

Nii väärtuspõhist käitumist kui ka väärtusselitust saab analüüsida mitmesuguste vaatluste, eneserefleksioonide, „Väärtuste mängu“, intervjuude, grüpiintervjuude ja standardiseeritud küsitluste abil. Praktiliselt ei ole aga võimalik teha analüüsi, mis kõike eespool kirjeldatud korraga kaardistaks. Seetõttu on väärtusarenduse analüüsi jaoks tähtis, et leitaks üles olulised küsimused. Edasi saab juba kaaluda selle küsimuse jaoks vastava empiirilise andmestiku kogumise meetodeid ja võimalusi, eetilisi aspekte, mõelda olemasoleva pädevuse kasutamise, sissetoomise ja loomise üle; mõelda läbi analüüsis osalejate motiveerimine, kaaluda ajaressurssi ning panna kirja, mida analüüsi tulemustega peale plaanitakse hakata (kuidas neid kommunikeeritakse, kuidas arutatakse, kuidas kasutatakse).

On oluline läbi mõelda, kas ja kuivõrd kaasata välishindaja või välisekspert. Kui eesmärgiks on ikkagi eelkõige isiklik analüüs ja sisemine arusaamine ning meie erinevate maailmade ühtlustamine, ei saa väljastpoolt keegi ette näidata, kuhu suunas ja kuidas on meie kooli jaoks õige mõelda. Välishindaja

kasutamine annab võimalusi näha värske pilguga ning õppida kasutama nii informatsiooni korjamise kui analüüsimise meetodeid, kui koolirahval pole nende kasutamises veel vilumust. Samas tuleb vähemalt uurimisküsimused moodustada koolirahval endal (miks ka mitte koos õpilastega).

Suuna selleks, millest pärast antud materjali lugemist analüüsimisega alustada, annab koolis juba tehtav. Juba praegu analüüsitakse õppetulemusi ning antakse õpetajate tööle tagasisidet. Seega võiks väärtusarenduse analüüsi alustada näiteks sellest, et tagasisideanalüüsid sisaldaksid ka väärtuste märkamist soodustavaid küsimusi (näiteks: Milliseid konflikte olen õpetajana märganud? Kas need on sisaldanud konflikteid väärtusi? Kas ja kuidas olen õpetajana konfliktide puhul suunanud arutelu õpilastega väärtustele? Milliseid väärtusi peegeldavad õpilaste antud hinnangud, mida õpetajana tunnis ja vahetunnis kuulen? Kas õpilased julgevad minuga oma väärtuste üle arutleda? Mille peale ma koolis vihastan (solvun, ärritun, naeran)? Kelle peale ma vihastan või kelle üle rõõmustan? Kas mu tunded peegeldavad minu isiklike väärtusi? jms). Sealt on võimalik edasi liikuda nii üldisema väärtusalase analüüsi kui ka konkreetsemate probleemide kaardistamise juurde.

Ükskõik, milline suund valitakse, pakub see abimaterjal valitud rajal kõndimiseks tuge. Seostades siin kirjutatud oma koolis toimuvaga, on lihtsam sõnastada uurimisküsimus, mis on just selles kontekstis aktuaalne ja praktiliselt kasulik. Seejärel aitab materjal valida sobiva analüüsimeetodi, tutvuda meetodi tugevuste ja nõrkustega ning jõuda analüüsitulemusteni.

Materjali võiks lugeda anda ka oma kolleegidele, keda kooli väärtusarendus ja selle analüüs huvitavad. See annab ehk inspiratsiooni omavahel rääkimiseks, kooli väärtusarenduse olukorra arutamiseks ja analüüsimiseks. Materjali autorid julgustavad jagama kogemusi ja ideid, mis loetud materjalis innustasid ja lugejat kõnetasid. Selliste arutelude loomuliku jätkuna võib üheskoos proovida ka juba mõnda väikest aspekti analüüsida, leida analüüsiküsimuseks midagi, mis lugemise käigus oma igapäevases töös mõne seiga silme ette tõstis, midagi, mis ärritas või „nagu meil!“ tunde tekitas.

Mida rohkem koolis väärtuste märkamise ja analüüsimisega tegeletakse, seda enam harjub ka vaatleja-analüüsija silm erinevaid väärtusi märkama ning aja jooksul muutub see aina lihtsamaks ja loomulikumaks. Loodetavasti aitab käesolev abimaterjal tähelepanu treenimisega samm-sammult edasi liikuda ja leida aina enam võimalusi koolielu kõigile meeldivamaks muuta.